

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра теорії і методики початкової освіти

На правах рукопису

КОСТЮЧИК НАТАЛІЯ ІГОРІВНА

**РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ**

Спеціальність 013 Початкова освіта

Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»
Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
**Пріма Дмитро
Анатолійович,**
доктор педагогічних наук,
професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол № 5
засідання кафедри
теорії і методики початкової освіти
від 12 листопада 2024 р.

Завідувач кафедри _____ д.п.н., проф. Пріма Р.М

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

Костючик Н. І. Розвиток креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 013 Початкова освіта, Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024.

У кваліфікаційній роботі теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи (активізація вмотивованої творчої діяльності молодших школярів; створення арт-простору в початковій школі; використання інноваційних технологій розвитку креативного мислення молодших школярів у форматі співтворчості); розкрито особливості розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи; уточнено зміст ключових понять дослідження; виявлено стан розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці; подальшого розвитку набули механізми розвитку креативного мислення молодших школярів, критеріально-рівнева характеристика його сформованості.

Ключові слова: інноваційні технології, креативне мислення, молодший школяр, освітній процес, початкова школа, співтворчість, творча діяльність.

Kostyuchyk N.I. Development of creative thinking of younger schoolchildren in the educational process of primary school.

The work for a Master's degree in specialty 013 Primary education. Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024.

In the qualification work, the pedagogical conditions for the development of creative thinking of younger schoolchildren in the educational process of elementary school are theoretically substantiated and experimentally verified (activation of motivated creative activity of younger schoolchildren; creation of an art space in elementary school by means of games-exercises of creative direction; use of innovative technologies for the development of creative thinking of younger schoolchildren in the format of co-creation); the peculiarities of the development of creative thinking of younger schoolchildren in the educational process of primary school are revealed; the content of the key concepts of the study has been clarified; the state of development of creative thinking of younger schoolchildren in modern educational practice is revealed; mechanisms for the development of creative thinking of younger schoolchildren, criterion-level characteristics of its formation have acquired further development.

Key words: innovative technologies, creative thinking, junior high school student, educational process, primary school, co-creation, creative activity.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	7
1.1. Розвиток креативного мислення молодших школярів як наукова проблема	7
1.2. Особливості розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи	11
1.3. Стан розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці	18
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	30
2.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи	30
2.2. Ефективність упровадження педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи	35
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи	41
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

У сучасних реаліях радикальних змін усіх галузей життєдіяльності виняткової актуальності набуває проблема формування творчої особистості, реалізації і самореалізації її природних задатків, розкриття талантів, духовно-емоційних та розумових здібностей, креативного мислення як одного із стратегічних завдань розвитку вітчизняної системи освіти. Соціальний запит щодо творчої особистості зафіксовано в освітніх нормативно-правових документах (Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, галузеві стандарти вищої освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.), де декларується пріоритетність формування сучасної особистості, здатної до креативного перетворення дійсності, наголошується, що освіта має забезпечити формування не лише системи знань, наукового світогляду здобувачів освіти, а й розвиток їх креативності, навичок самостійного творчого пошуку, самоосвіти та самореалізації. При цьому особливої значущості набуває завдання розвитку креативності здобувачів в освітньому процесі початкової школи.

Предметом дослідницької уваги є розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема, студійована І. Воронюк, В. Дружиніним, Н. Міщенко, В. Павленко, І. Поляковою, І. Станіславчук, В. Фадєєвим, І. Шахіною, Ю. Чапюк та ін.; сучасні педагогічні технології розвитку креативності (О. Пошетун, Г. Селевко, В. Чайка та ін.). Сучасна психолого-педагогічна наука різноконтекстно розглядає креативність, а саме: визначаються загальні основи креативності (Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко, С. Сисоєва, Р. Стернберг, Торренс та ін.), механізми креативного мислення (Е. де Боно, Дж. Гілфорд, О. Лук, Я. Пономарьов та ін.).

Однак, попри значне висвітлення питання розвитку креативності у науковій літературі, проблема розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи не поставали

предметом окремого ґрунтовного вивчення. Отже, актуальність та недостатня дослідженість порушеного питання зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Розвиток креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи»**.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

Завдання дослідження:

1. Дослідити стан опрацювання проблеми розвитку креативного мислення молодших школярів у педагогічній теорії; з'ясувати сутність ключових понять.
2. Розкрити особливості розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.
3. Виявити стан розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

Об'єкт дослідження: освітній процес початкової школи.

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

Для досягнення мети та реалізації завдань дослідження використано комплекс **методів дослідження:** *теоретичні* – аналіз, узагальнення порівняння, систематизація наукових джерел – для обґрунтування педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи; *емпіричні* – анкетування, бесіди, опитування, педагогічний експеримент – для дослідження стану сформованості, перевірки педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи; *методи математичної статистики* – для

обчислення отриманих результатів експериментальної роботи.

Експериментальна база дослідження. ЗЗСО «Підцир'ївський ліцей Камінь-Каширської міської ради Волинської області».

Елементи наукової новизни та теоретична значущість дослідження полягають в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи (активізація вмотивованої творчої діяльності молодших школярів; створення арт-простору в початковій школі засобами ігор-вправ креативного спрямування; використання інноваційних технологій розвитку креативного мислення молодших школярів у форматі співтворчості); *уточненні* змісту ключових понять дослідження; *подальший розвиток набули* механізми розвитку креативного мислення молодших школярів, критеріально-рівнева характеристика його сформованості.

Практичне значення. Висновки та основні результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності вчителів початкових класів для розвитку креативного мислення молодших школярів.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалася через публікацію тез «Розвиток креативного мислення молодших школярів як наукова проблема» у збірнику «Педагогічний поступ» (Матеріали IV Всеукраїнського круглого столу, 25 жовтня 2024 р., м. Луцьк); під час виступу перед педагогічним колективом базової школи; попереднього захисту на засіданні кафедри теорії і методики початкової освіти ВНУ ім. Лесі Українки (протокол № 5 від 12.11.2024 р.).

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (59 найменувань), додатків і становить 66 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Розвиток креативного мислення молодших школярів як наукова проблема

Уведення нового Державного стандарту початкової загальної освіти [13] спричинило зміну вектору її змісту з площини накопичування нормативно-визначених знань, умінь і навичок до розвитку у молодших школярів здатності практично діяти, застосовувати навички й досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики, надаючи тим самим змісту освіти і виховання діяльнісної і практико орієнтувальної спрямованості. Це актуалізує необхідність розгляду питання розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

З таких позицій доречним буде, передусім, проаналізувати і конкретизувати сутність феномену «розвиток креативного мислення» через розкриття складових цього конструкту: «креативність», «розвиток», «креативне мислення», їх специфічні особливості у площині порушеного питання.

Звертаємо увагу на те, що сьогодні, попри поширене вживання, відсутня однастайність учених у розумінні поняття «креативність», яке, здебільшого, сприймається науковою спільнотою як міждисциплінарне, оскільки ще в середині ХХ ст. існувало близько 60 варіантів його інтерпретації у працях філософів, психологів, соціологів, педагогів тощо.

У довідкових енциклопедичних виданнях «креативність» визначається на позначення властивості, характерної особливості творчої особистості, процесу, продукту, що виявляється через зміни універсуму культури, досвіду індивіда або соціальної значущості.

Філософський енциклопедичний словник подає більш розширене тлумачення цього поняття, розглядаючи його як здібності, характерні риси творчої особистості, що проявляється в зміні універсуму культури, досвіду індивіда, сфери культурних значень і смислів [52 , с. 384].

За сучасним психологічним словником креативність характеризується як «...творчі можливості (здібності) людини, що можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому або її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення...» [47 , с. 169].

Існує думка [33, с. 118], що креативність впливає не стільки з критичного ставлення до нового досвіду з позиції існуючого досвіду, скільки з відкритості до нових ідей:

- як творчі здібності особи, що можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності; здатність генерувати багато різноманітних оригінальних ідей у нерегульованих умовах ведення бізнесу [9, с 45];
- як творчий дух, творчий потенціал особистості, її творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях, спілкуванні з іншими людьми [52, с. 584].

У площині порушеного питання, безперечно, йдеться про *розвиток* креативного мислення в учнів початкової школи. З огляду на важливість цього поняття потрібно розглянути його детальніше. У ході з'ясування тлумачення категорії «розвиток» виявлено, що це закономірна, спрямована, якісна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів. При цьому одночасна наявність цих властивостей відрізняє розвиток від інших змін.

На наш погляд найбільш змістовно сутність поняття «розвиток» розкривається в Педагогічному словнику, що трактується як процес та результат кількісних і якісних змін в організмі людини, який пов'язаний із постійними, неперервними змінами, переходами з одного стану в

інший, від простого – до складного, від нижчого – до вищого. У розвитку людини виявляється дія універсальних філософських законів взаємопереходу кількісних змін у якісні й навпаки, заперечення, єдності та боротьби протилежностей [33, с. 118]. Отже, є підстави стверджувати, що розвиток – це процес якісних змін в особистості, зумовлений удосконаленням духовних, психічних, фізичних та соціальних можливостей людини з метою самореалізації на основі внутрішньо закладених здібностей і задатків.

Для розкриття змісту поняття «креативне мислення», згідно з логікою наукового пошуку, доцільно розглянути дефініції поняття «мислення».

Існує думка (Л. Ткаченко, О. Савченко), що мислення – це найвищий ступінь пізнання людиною дійсності; опосередковане та узагальнене пізнання людиною предметів, явищоб'єктивної дійсності в їх суттєвих зв'язках і відношеннях.

За Дж. Гілфордом креативне мислення визначається як «тип мислення, що йде в різних напрямках», який допускає варіювання шляхів вирішення проблеми, призводить до несподіваних висновків і результатів. Креативне мислення базується на уяві, передбачає ймовірність кількох відповідей на одне питання, що і є, поза сумнівом, умовою створення нестандартних рішень та самовираження особистості.

Ми погоджуємося з думкою О. Кульчинської щодо виокремлення основних ознак креативного, а саме:

- *легкість і продуктивність мислення* (настільки швидко може індивід створювати продукти творчості (думки, образи, ідеї тощо));
- *гнучкість* (здатність переходу від однієї проблеми до іншої чи навіть їх об'єднання);
- *оригінальність* (своєрідність мислення, незвичний підхід до проблеми, шляхи його вирішення);

- *точність* (стрункність мислинневих операцій щодо конкретної проблеми, вибір рішення, яке відповідає поставленій меті) [24].

Отже, крізь призму викладеного вище можемо дійти висновку, що *розвиток креативного мислення* дитини загалом, та молодших школярів, зокрема, це сприятливий інтегруючий чинник її соціалізації, позаяк соціальна діяльність дитини, яка є вирішально визначальною під час її дорослішання, в своїй основі має творчий характер.

У такому контексті креативне мислення є когнітивним аспектом творчої діяльності, що, своєю чергою, є постійним супутником та передумовою гармонійного розвитку людини впродовж усього її життя, зумовленого ефективним умінням особистості аналізувати проблеми, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити пропозиції прогностичного характеру, виявляти та формулювати суперечності, досягати результату із меншими енерговитратами та більшою радістю.

Узагальнення вищевикладеного, дозволяє стверджувати, що креативне мислення – складний феномен, який досліджується комплексно у філософському, психологічному, мистецтвознавчому та педагогічному аспектах як поєднання певних психічних та особистісних якостей людини. Відтак, поняття «креативне мислення», поділяючи позицію Ю. Чапюк, трактуємо у дослідженні як складний процес інтелектуально-творчої діяльності, формування творчих здібностей особистості, що базується на позитивній мотивації, наявності знань у певній сфері, здатності їх творчого застосування на практиці.

Навчити дітей мислити – означає правильно поставити запитання, спрямувати увагу в певне русло, вчити їх знаходити рішення, робити власні висновки. Для того, щоб кожен учень міг розвинути свої творчі можливості, необхідне чітке розуміння особливостей розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

1.2. Особливості розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи

Реалії XXI ст. з особливою гостротою спричиняють постановку проблеми формування креативної особистості в теорії й практиці, оскільки саме креативність визначає присутність у людини здібностей, мотивів, знань і вмінь, завдяки яким створюється новий продукт, що вирізняється новизною, оригінальністю й унікальністю.

Державний стандарт початкової освіти наголошує на тому, що сучасному випускнику початкової школи недостатньо мати лише знання, необхідно вміти їх використовувати у житті. При цьому знання та вміння, взаємопов'язані із ціннісними настановами молодшого школяра, формують його життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації в житті, навчанні та подальшій трудовій діяльності.

Відтак, з урахуванням завдань, окреслених оновленим Державним стандартом і Законом України «Про освіту», розвиток у молодших школярів креативних здібностей в освітній діяльності стає особливо актуальним.

Як слушно зауважує В. Павленко, молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку креативності учнів, оскільки є періодом бурхливих процесів перетворень у фізіології й психіці особистості [31], становлення новоутворень, що впливають на творчий успіх дитини у майбутньому.

До цих новоутворень можна віднести такі властивості психіки, як активність, власна ініціативність, виховання допитливості та спостережливості, розвиток фантазії й уяви, креативного мислення, формування вміння аналізувати явища середовища, вміти порівнювати, узагальнювати факти, робити висновки, практично оцінювати діяльність.

Існує думка (І. Барко, А. Тютюнников), що здатність до креативності у молодших школярів є неймовірно високою. Дитина високої творчої

спрямованості бажає з головою зануритися у те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, висловлює багато різних міркувань [4].

Звертаємо увагу на те, що у молодшому шкільному віці навчальна діяльність є дуже привабливою, оскільки саме за успіхами у навчанні дорослі та однолітки оцінюють дитину як особистість, що певною мірою відображається на самоповазі й самооцінці дитини, її самосприйнятті.

У розвитку особистості виняткового значення має авторитет учителя, адже у 6-7-річному віці дитині притаманний механізм наслідування. Тому вчитель початкових класів в освітньому процесі має враховувати ці особливості розвитку особистості молодшого школяра, щоб створити необхідні умови для розвою його творчого потенціалу, атмосферу творчості, яка спонукає учнів пізнавати й дивуватися, приймати рішення в нетипових ситуаціях.

У наукових розвідках учених (Н. Комарова, К. Свіріліна, Л. Піщуліна та ін.) засвідчується взаємозв'язок креативності педагога та розвиток креативних здібностей молодших школярів. У такому контексті цілком слушним є акцентування необхідності творчого підходу вчителя до організації уроків і позаурочної діяльності, використання розвивальних методів, спрямованих на вирішення проблем нестандартним способом, розвитку рефлексивних та логічних умінь; створення вільного творчого середовища для розвитку уяви, моторики учнів, а також організація пошукової діяльності, яка відрізняється наявністю надто вираженого евристичного елемента [45, с. 97–100].

Суттєвою вважаємо позицію Л. Корольової щодо виокремлення ігрового методу як такого, що розкриває індивідуальні особливості кожного учня в площині розгляду ролі вчителя в розвитку креативності молодших школярів. Для нас важливим є наголос науковиці на тому, що свідоме ставлення до освітнього процесу впливає на розвиток творчої уяви. В освітньому процесі молодші школярі здатні здійснювати

різноманітні творчі пошуки, мобілізувати свої знання, враження, отримані з різних джерел, у тому числі з медіа та Інтернет. Від зображення окремих дій, зовнішнього вигляду героя вони переходять до передачі його почуттів, характеру і глибини відносин, громадського сенсу діяльності» [22, с. 145–146].

За твердженням І. Станіславчук, важливим завданням початкової школи є вчасне виявлення здібностей кожної дитини, її потенцій, у тому числі й креативності, що на поведінковому рівні має такі показники:

- значно краще, ніж у однолітків, розвинене мовлення і мислення;
- інтерес до музики, образотворчого мистецтва, читання, рахування у ранньому віці;
- цікавість та спрага до знань;
- бажання досліджувати навколишній світ [48].

При цьому виділяються такі складові креативних здібностей: творча уява, творче мислення, використання прийомів організації творчої діяльності. До основних атрибутів креативного мислення належить «новизна пізнаваного продукту, своєрідність отримання нових знань» [48, с. 41].

Учені, що досліджують спеціальний, цілеспрямований розвиток креативності молодших школярів, наголошують на:

- наявності завдань дивергентного і конвергентного типу. Слід акцентувати увагу, що завдання дивергентного типу мають бути не лише представленими рівномірно, але і домінувати в деяких дисциплінах;
- домінуванні розвивальних можливостей освітнього матеріалу над його інформаційною наповненістю;
- поєднання умов розвитку продуктивного мислення з навичками його практичного використання;
- домінування власної дослідницької практики над репродуктивним засвоєнням знань;

- орієнтації на інтелектуальну ініціативу: прояв учнем самостійності під час вирішення різноманітних навчальних і дослідницьких завдань, прагнення знайти оригінальний, можливо альтернативний шлях вирішення, розглядати проблему на більш глибокому рівні;
- прагненні до максимально глибокого дослідження проблеми;
- високій самостійності навчальної діяльності, самостійному пошуку знань, дослідженні проблем;
- індивідуалізації – створенні умов для повноцінного прояву і розвитку специфічних особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу;
- проблематизації – орієнтації на постановку перед учнями проблемних ситуацій [50].

Надзвичайно важливим є формування подібних узагальнених прийомів розумової діяльності, позаяк це дозволяє перенести знання учнів у відносно нові умови. Відповідно до цього головним принципом розвитку креативного мислення є спеціальне формування узагальнених прийомів розумової діяльності, до яких належать дві великі групи – алгоритмічні та евристичні [48, с. 2].

Групу алгоритмічних прийомів розумової діяльності становлять прийоми правильного, раціонального мислення, що повністю відповідають законам формальної логіки; точна відповідність алгоритму, що, в свою чергу, забезпечує безпомилкове розв'язання широкого спектру задач, на який ці прийоми безпосередньо були розраховані. Надаючи учням початкових класів якісний інструментарій, а саме: озброюючи їх прийомами мислення, навчаючи визначати поняття та їх класифікувати, забезпечується позитивний результат у формуванні самостійного продуктивного мислення. Ці прийоми є тим багажем знань, з яких учень отримує «будівельний матеріал» для

розв'язання поставлених перед ним завдань.

Евристичними називають прийоми іншого типу у зв'язку з безпосереднім стимулюванням пошуку вирішення нових проблем та відкриття нових для учнів знань, і таким чином відповідають специфіці креативного мислення. Порівнюючи прийоми евристичного та алгоритмічного типів, зазначимо, що евристичні – орієнтують на змістовний аналіз проблеми, а не на формально-логічний. Ці прийоми включають у вирішення проблеми наочно-образного мислення, що на відміну від словесно-логічного – надає можливість цілісно сприймати ситуацію.

Таким чином, алгоритмічні прийоми забезпечують правильне вирішення відомих молодшим школярам типів задач, слугують фоном, який можна застосовувати у пошуках розв'язання поставленої проблеми. Евристичні прийоми використовуються учнями під час невизначеності, або створенні принципово нових ситуацій, полегшуючи тим самим вирішення нових задач.

Отже, до принципів розвитку креативного мислення відноситься спеціальне формування як алгоритмічних, так і евристичних прийомів розумової діяльності.

Відповідно, щоб сформувати креативне мислення учнів початкових класів, діяльність педагога також має бути креативною. Тобто вміщувати в себе і прийняття нестандартних рішень, і використання нетрадиційних шляхів і способів вирішення поставленої проблеми, а також передбачення її наслідків. Важливо під час розвитку креативного мислення молодших школярів не стільки включати їх в креативну діяльність, скільки надати «взірець креативної діяльності» [34].

За твердженням В. Павленко [31], «розвиток креативного мислення безпосередньо пов'язаний із процесом навчання; формування первинних креативних умінь за певних умов може успішно здійснюватися у дітей переддошкільного та молодшого шкільного віку; процес формування

креативних умінь як компонента інтелектуальної культури повинен бути цілеспрямованим, безперервним, пов'язаним із процесом вивчення шкільних дисциплін на всіх його етапах.

Для ефективного розвитку креативного мислення школярів необхідно, насамперед, опиратися на вікові особливості психічних процесів дітей. Однією з причин виникнення у школярів труднощів у навчанні є слабка опора на загальні закономірності розвитку дитини в сучасній масовій школі.

Учені наголошують на зниженні інтересу до навчання, небажання відвідувати уроки у школярів середньої ланки як наслідок недостатньої сформованості рівня навчально-пізнавальної й розумової діяльності. Подолати ці труднощі неможливо без урахування вікових індивідуально-психологічних особливостей школярів.

Особливо важливим у навчанні є опора на знання особливостей міжпівкульної асиметрії головного мозку в молодших підлітків. Навчання обумовлює зрушення міжпівкульної мозкової активності.

Творче мислення характеризується «високим ступенем новизни одержуваного результату, його оригінальністю. Креативне мислення з'являється тоді, коли людина, спробуючи вирішити завдання з урахуванням формально-логічного аналізу з прямим використанням їй відомих способів, переконується в безрезультатності таких спроб і у неї виникає потреба в нових знаннях, які дозволяють вирішити проблему» [48].

Творче мислення молодших школярів «характеризується новизною пізнаваного продукту, своєрідністю процесу отримання, істотним впливом на рівень розвитку, здійснює рух до нових знань» [1, с. 2].

Креативні методи навчання набувають ваги, коли «педагогічна індивідуальність повністю проявляє себе, поєднуючись із індивідуальністю кожної окремої дитини. Така взаємна співтворчість, яка збагачує особистість учителя й учня, зумовлює розвивальний характер навчання.

Як зазначає В. Павленко, «для розвитку творчого мислення на уроках

слід використовувати найбільш дієві форми, методи та прийоми з урахуванням особливостей школярів кожної вікової групи» [31, с. 82].

Адже «призначення мислення – передати вам бажані цінності, точно так само, як призначення велосипеда – везти нас туди, куди ми хочемо. Велосипед дозволяє їздити швидше і на більш далекі відстані, а мислення – використовувати цінності більш ефективно» [19].

У творчому мисленні помилковість якогось конкретного кроку необов'язково веде до некоректності загального результату. «Слід надавати перевагу ідеям, нехай навіть якісь із них будуть помилковими, ніж постійно мати рацію при дефіциті яскравих думок» [26], є свого роду «мережевим пошуком» вирішення проблеми. Тому навіть якщо деякі напрямки пошуку виявляються помилковими, безрезультатними, це ще не означає невдачу в пошуку рішення. Більше того, є підстави стверджувати, що бажання завжди діяти правильно, острах допускати помилку – це серйозні бар'єри, що перешкоджають творчому пошуку.

«При креативному мисленні для нас важливо не стільки те, наскільки точні ті чи інші елементи інформації, скільки те, наскільки виявиться корисним те чи інше їх поєднання, чи дозволить воно побачити проблему в новому, незвичайному ракурсі, знайти можливі способи її вирішення. Ідеї оцінюються не стільки з позиції правильні чи неправильні, скільки з позиції функціональності, застосування в конкретних умовах» [49].

Ми погоджуємося з Т. Воробйовою [8, с. 27], що ключовими ознаками творчого мислення у молодшому шкільному віці є вміння:

- генерувати нові ідеї, знаходити альтернативні підходи та шляхи вирішення навчальних завдань;
- удосконалювати та втілювати власні ідеї;
- долати психологічну інерцію мислення.

Наголошується на тому, що розвивати творче мислення особливо актуально в молодшому шкільному віці, позаяк саме в початковій школі закладаються прийоми розумової діяльності, формуються мисленнєві дії.

Вочевидь, здатність до творчого мислення формується і розвивається протягом усього життя людини, але найефективніше та найбурхливіше проходить цей розвиток у дитячому віці. При цьому провідну роль може відігравати школа, оскільки саме у процесі навчання формується особистість, де мала дитина перетворюється на самостійну і дорослу людину, якій потрібно знайти себе, визначити своє місце в світі, що, поза сумнівом, неможливо без творчого мислення. Початкова школа як перший освітній рівень закладає підвалини нового розуміння світу, себе в цьому світі, опосередкованого типу пізнання. У початковій школі відбувається становлення людини [26, с. 123].

Зауважимо, навчання – обов’язковий компонент, без якого розвиток загалом, а особливо розвиток мислення, неможливий. Із цього приводу Г. Костюк свого часу цілком слушно відзначав: «Досягнення в розвитку мислення дітей залежить не просто від їхнього віку, а й від того, як організовується і спрямовується їхня навчальна діяльність у кожному віці» [23, с. 241].

Отже, схильність до творчості є у кожної дитини. Тому потрібно виявити індивідуальні творчі задатки дитини й створити умови для їхнього розвитку з першого року навчання в школі. Це можливо лише при створенні в класі атмосфери творчості, підтримки, використання учителем нестандартних методів, форм та прийомів навчання. Це спонукає нас виявити стан розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці.

1.3. Стан розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці

Передусім відзначимо, що однією із важливих проблем педагогічного дослідження загалом є діагностика реального стану навчальних досягнень, а також результативності педагогічного процесу, який забезпечує його

ефективні зміни. Вирішення цієї проблеми у контексті дослідження передбачає, насамперед, визначення структурно-компонентної та критеріально-рівневої характеристики сформованості креативного мислення молодших школярів, розвиток якого відбувається у процесі спеціально організованої педагогічної діяльності.

Звертаємо увагу на те, що на сьогодні немає чітко визначених підходів до виокремлення компонентів, критеріїв, показників та рівнів розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

Проведений аналіз наукових розвідок (О. Грушко, В. Григор'єва [10; 11] та ін.) щодо розвитку творчих здібностей, креативного мислення молодших школярів у різних видах діяльності дозволив виокремити такі структурні компоненти розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи: *мотиваційний, когнітивний, діяльнісний*.

Мотиваційний компонент акумулює мотиваційне ставлення до процесу навчання та розвитку креативного мислення; відображає систему потреб, мотивів і цілей організації творчої діяльності молодших школярів.

Когнітивний компонент – віддзеркалює наявність знань (оригінальних висловлювань) із предмета як підґрунтя творчої навчально-пізнавальної діяльності, продуктивного спілкування молодших школярів.

Діяльнісний компонент визначається сукупністю креативних умінь та навичок (оригінальність, гнучкість, творча уява) застосування знань молодшими школярами у процесі творчої навчально-пізнавальної діяльності.

Критеріальний підхід до діагностування розвитку креативного мислення молодших школярів уможливує виокремлення рівнів сформованості цієї якості та їх характерних ознак. Ми виходимо з того,

що ознака, яка використовується в якості критерію, може бути виражена якісною або кількісною характеристикою. Отже, крізь призму вищевикладеного у нашому розумінні, *критерій – це мірило для визначення реального стану розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи, тоді як показник – вияв критеріїв розвитку креативного мислення молодших школярів.*

Відтак, нами окреслено такі критерії розвитку креативного мислення молодших школярів, що співвідносяться з визначеними компонентами: *емоційно-спонукальний* із показниками: мотивація прагнення до успіху та мотивація уникнення невдачі; мотивація школяра до успішної навчальної діяльності; інтерес до оригінального, нестандартного; емоційно забарвлений інтерес до процесу навчання; *інформаційно-пізнавальний* із показниками: *дієвість* знань, основних понять із різних видів пізнавальної діяльності, індивідуальних способів сприймання, запам'ятовування, творчого мислення у процесі навчання; *процесуально-поведінковий*, ознаками вияву якого є: гнучкість мислення, творча уява, здатність оригінально виконувати різноманітні завдання творчого характеру та виявляти самостійність у процесі виконання творчих завдань.

При визначенні рівнів розвитку креативного мислення молодших школярів ми виходили з того, що рівень – це міра величини, розвитку, значущості чогось [41]. Це дало нам можливість визначити три рівні розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці початкової школи: високий, достатній, низький.

У контексті дослідження нами виокремлено тести, спрямовані на виявлення розвитку креативного мислення молодших школярів за кожним компонентом, зокрема такі:

Мотиваційний компонент: тест-питальник мотивації досягнення А. Мехрабіяна, створений для виміру мотивації досягнення (ТМД), а також для діагностики двох узагальнених стійких мотивів особистості:

мотиву прагнення до успіху і мотиву уникнення невдачі, де оцінюють, який із цих двох мотивів у випробуваного домінує.

Когнітивний компонент: тест «Креативне мислення», який дозволяє оцінити творчу уяву, визначити дієвість знань, основних понять із різних видів пізнавальної діяльності.

Діяльнісний компонент: тест Е. Торренса, що складається з двох субтестів «Домальовування» і «Закінчи малюнок» для виявлення самостійності у процесі виконання творчих завдань, оригінального виконання різноманітних завдань творчого характеру, нестандартно, образно мислити.

Виявлення стану розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці здійснювалося на констатувальному етапі педагогічного експерименту на базі початкової школи ЗЗСО «Підцир'ївський ліцей» Камінь-Каширської міської ради Волинської області, яким було охоплено 23 молодших школярів (ЕГ – 12 учнів; КГ – 11 учнів).

Програма констатувального етапу експерименту передбачала застосування трьох наборів діагностувальних методик відповідно до визначених компонентів / критеріїв та показників їх вияву.

Тест-питальник мотивації досягнення А. Мехрабіяна для виміру мотивації досягнення (ТМД) призначений для діагностики двох узагальнених стійких мотивів особистості: мотиву прагнення до успіху і мотиву уникнення невдачі. Тест є питальником, що має дві форми – чоловічу і жіночу.

Тест складається з 32 (для хлопчиків) та 30 (для дівчаток) тверджень, що стосуються певних сторін характеру, а також думок і почуттів із приводу деяких життєвих ситуацій та ключів. Щоб оцінити ступінь згоди або незгоди за кожним твердженням, використовується така шкала:

+3 – цілком погоджуюсь;

+2 – погоджуюсь;

- +1 – швидше погоджуюсь, ніж не погоджуюсь;
- 0 – нейтральний;
- 1 – швидше погоджуюсь, ніж не погоджуюсь;
- 2 – не погоджуюсь;
- 3 – цілком не погоджуюсь.

Якщо сума балів за ключами виявляється в інтервалі від 165 до 210, то робиться висновок про те, що в мотивації досягнення успіхів у даного випробуваного домінує прагнення до успіху (високий рівень). Якщо ця сума балів знаходиться в межах від 76 до 164, то робиться висновок про домінування прагнення уникати невдачі (достатній рівень). Сума балів у межах від 30 до 75 дозволяє зробити висновок про відсутність домінування обох прагнень щодо мотивації – досягнення успіхів або уникнення невдач (низький рівень). Результати сформованості мотивації досягнення за мотиваційним критерієм подано у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Сформованість у молодших школярів мотивації досягнення

Показник сформованості мотиваційного компонента креативного мислення молодших школярів	Групи	Рівні					
		Низький		Достатній		Високий	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
<i>Мотивація досягнення</i>	ЕГ (12)	7	56	5	44	0	0
	КГ (11)	6	59	5	41	0	0

Аналіз результатів теста-питальника мотивації досягнення А. Мехрабіана забезпечує можливість констатувати, що ніхто із учнів не показав високого рівня сформованості мотивації досягнення, а лише достатній та низький рівні, оскільки сумарно молодші школярі набрали бали від 161 до 45, що є підставою зробити висновок про відсутність у молодших школярів прагнення до успіху, а натомість домінування прагнення уникати невдачі у навчанні, що, на наш погляд, є свідченням не

сформованості у молодших школярів інтересу до оригінального, нестандартного.

Тест «Креативне мислення» забезпечує можливість зробити ґрунтовний висновок щодо сформованості креативного мислення молодших школярів за когнітивним компонентом / інформаційно-пізнавальним критерієм. При цьому ми виходимо з того, що твердження «Я швидко запам'ятовую та відтворюю інформацію, отриману на уроках», «Я люблю розв'язувати завдання самостійно, без допомоги та підказок друзів та старших», «Мені подобається, коли під час уроку відбувається швидка зміна різних видів діяльності», «Мені подобається виконувати завдання дослідницького характеру», «Мені часто вдається знайти нестандартні, оригінальні шляхи виконання вправ» указують на сформованість таких показників *інформаційно-пізнавального критерію*, як: усвідомлені, практично орієнтовані знання (дієвість знань), розуміння сфери застосування інформації; вміння оперувати знаннями, мобілізувати колишні знання для отримання нових; здатність відтворювати, узагальнювати і застосовувати отримані під час вивчення різних навчальних предметів знання і вміння для розв'язання конкретних завдань творчого характеру.

Результати сформованості когнітивного компонента креативного мислення молодших школярів за тестом «Креативне мислення» подаємо у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

**Сформованість когнітивного компонента креативного мислення
молодших школярів за тестом «Креативне мислення»**

Компонент сформованості креативного мислення молодших школярів	Групи	Рівні					
		Низький		Достатній		Високий	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
<i>Когнітивний</i>	ЕГ (12)	8	66	4	34	0	0
	КГ (11)	7	61	4	39	0	0

Результати, подані в таблиці 1.2, ілюструють відсутність високого рівня та домінування низького рівня сформованості креативного мислення молодших школярів за когнітивним компонентом.

Для визначення рівня креативного мислення молодших школярів за діяльнісним компонентом у межах дослідження було використано фігурний тест Е. Торренса, що складається з двох субтестів «Домальовування» і «Закінчи малюнок» (див. додаток А і додаток Б).

При проведенні тестування ми виходили з того, що креативність повною мірою виявляється лише за сприятливих умов. Несприятливі функціональні умови, недостатньо доброзичлива атмосфера випробувань значно знижують результати. Ця вимога є загальною при тестуванні будь-якої форми креативності. Саме тому перед тим, як перевірити креативність, ми намагалися створити сприятливе середовище, мінімізувати мотивацію досягнення і зосередити учнів на прояві їх прихованих творчих здібностей.

Водночас ми уникали відкритої дискусії про суб'єктивну спрямованість експерименту, тобто не повідомляли про перевірку креативних здібностей. Час тестування не обмежувався, на кожен малюнок відводилося приблизно 3-4 хвилини. Разом із тим ми заохочували молодших школярів не витрачати забагато часу. Для унаочнення пропонуємо опис педагогічного інструментарію за тестом Е. Торренса «Домальовування».

Мета – вивчити ступінь розвитку творчого мислення та креативності у молодших школярів.

Матеріал. Аркуш білого паперу (стандартний аркуш формату А 4) і овал довжиною 5-7 см, вирізаний із кольорового паперу, олівці або фломастери.

Процедура проведення. Молодшим школярам пропонується аркуш паперу, кольоровий овал і кольорові олівці, після чого озвучується завдання.

Інструкція. «Візьміть овальну фігуру і прикладіть її на довільне місце на аркуші, де хочете, після цього спробуйте намалювати малюнок так, щоб в його середині знаходилась ця овальна фігура. Дайте назву малюнку».

Для зручності виконання цього завдання молодшим школярам доцільно прикріпити кольоровий овал липкою стрічкою до аркуша паперу. Перед виконанням завдання учнів запитують, що саме вони планують намалювати. Якщо молодший школяр не може дати конкретної відповіді щодо майбутнього малюнка на початку виконання завдання, його запитують про це ще раз після завершення роботи. Якщо учень не може сам придумати назву малюнка, йому можна в цьому допомогти, проте дитина повинна хоча б орієнтовно самостійно розповісти про зміст намальованого. Ключ до обробки результатів подаємо у додатку А.

Конструктивною виявилася робота за тестом Е. Торренса «Заверши малюнок», опис якого пропонуємо для ознайомлення.

Мета – визначити рівень розвитку креативного мислення молодших школярів.

Матеріал. Аркуші паперу формату А4, білого кольору, на яких простим або чорним олівцем намальовані контури.

Процедура проведення. Учням пропонується на вибір простий чи чорний олівець для виконання завдання.

Інструкція. «Подивися на цей аркуш. Хтось із учнів почав малювати, алене встиг закінчити малюнок. Пофантазуй, що тут може бути намальовано, і закінчи, будь ласка, малюнок. Малюнок може бути абсолютно довільним. Коли закінчиш малюнок – придумай йому назву та напиши її нижче». Обов'язковою умовою, є те, що вчитель не повинен втручатися в процес малювання і на можливі запитання учнів відповідає, що він може малювати все, що йому заманеться. Для домальовування було запропоновано 8 контурів (див. додаток Б).

Після виконання кожного із завдань молодшого школяра запитували, що саме намальовано на малюнку, однак при виникненні труднощів не наполягали на відповіді. Ключ до обробки результатів (див. додатки).

Результати сформованості креативного мислення молодших школярів за діяльнісним компонентом (тест Е. Торренса) подаємо у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

**Сформованість діяльнісного компонента креативного мислення
молодших школярів (тест Е. Торренса)**

Компонент сформованості креативного мислення молодших школярів	Групи	Рівні					
		Низький		Достатній		Високий	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
<i>Діяльнісний</i>	ЕГ (12)	6	50	5	41,7	1	8,3
	КГ (11)	7	63,6	4	36,4	0	0

Як бачимо, з таблиці 1.3 і в ЕГ, і в КГ переважає низький рівень розвитку креативного мислення молодших школярів (відповідно 50% і 63,6%). Достатній рівень розвитку креативного мислення зафіксовано у 41,7% молодших школярів ЕГ та 36,4% у КГ. Щодо високого рівня розвитку креативного мислення, то в КГ його не виявлено, натомість у ЕГ його посвідчив 1 молодший школяр, що становить 8,3% від загальної кількості учнів експериментальної групи.

Проведений аналіз результатів діагностувального тестування дозволив визначити рівні розвитку креативного мислення молодших школярів, а саме: високий, достатній та низький. Охарактеризуємо їх відповідно до особливостей освітнього процесу початкової школи у контексті порушеної проблеми дослідження.

Отже, молодшим школярам із високим рівнем розвитку креативного мислення характерні: висока працездатність; прояв власної ініціативності, максимальна самостійність під час вирішення творчих завдань; оригінальність ідей і творчих проєктів; швидке і міцне засвоєння

нового навчального матеріалу, оперативне продукування нових ідей .

У молодших школярів із *середнім рівнем розвитку креативного мислення* спостерігається помірна працездатність; ініціативність після спонукання вчителя, короткочасне переключення уваги; під час виконання завдання вони радяться з учителем, товаришами, батьками, поєднують продуктивну і творчу діяльність, фантазують, але в діях відсутній елемент новизни; коливаються при продукуванні нових ідей.

Учням початкових класів із *низьким рівнем розвитку креативного мислення* властива: низька працездатність; безініціативність при висуненні ідей; розсіяна увага; репродуктивна діяльність; труднощі під час засвоєння нового навчального матеріалу; копіювання ідей товаришів [30].

Після завершення діагностичного тестування щодо рівня розвитку креативного мислення молодших школярів ми отримали первинні або вихідні результати в експериментальній (ЕГ) і контрольній (КГ) групах, представлені у таблиці 1.4, рис. 1.1., 1.2.

За результатами, відображеними в таблиці 1.4, можна зробити висновок про відсутність високого рівня розвитку креативного мислення

Таблиця 1.4.

Вихідні рівні розвитку креативного мислення молодших школярів

Групи	Рівні розвитку креативного мислення молодших школярів					
	Низький		Достатній		Високий	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
ЕГ (12)	7	58,3	5	41,7	0	0
КГ (11)	7	63,6	4	36,4	0	0

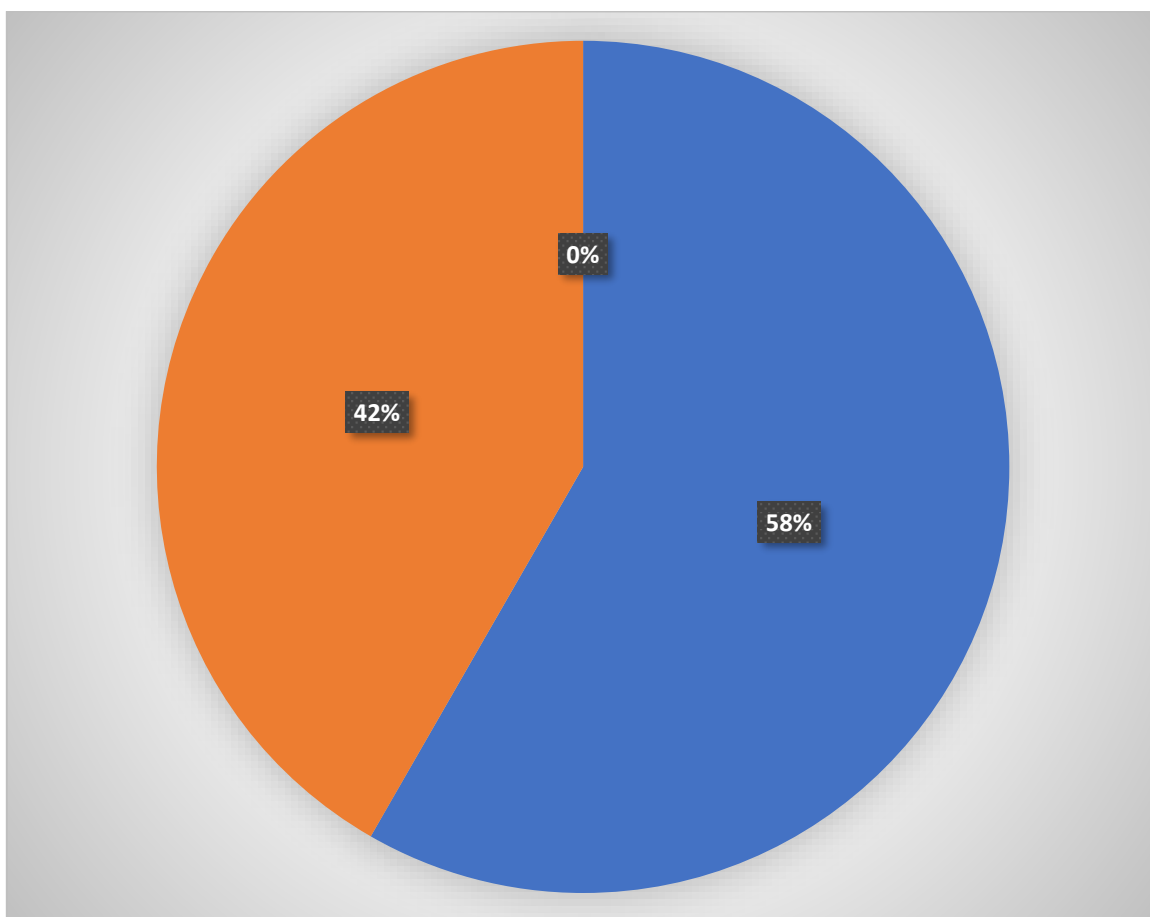

Рис. 1.1. Вихідні рівні розвитку креативного мислення молодших школярів в ЕГ

молодших школярів в обох групах. Достатній рівень зафіксовано у 41,7 % молодших школярів ЕГ та 36,4 % у КГ. Низький рівень виявлено у 58,3 % молодших школярів ЕГ та 63,6 % КГ.

Отже, за результатами констатувального експерименту з'ясовано сучасний стан розвитку креативного мислення молодших школярів. Встановлено: освітній процес початкової школи безпосередньо впливає на розвиток креативного мислення молодших школярів; молодший шкільний вік є сприятливим для формування первинних креативних умінь; формування креативних здібностей має відбуватися у процесі вивчення усіх без винятку шкільних дисциплін; опора на вікові особливості молодших школярів є першочерговою підставою ефективного розвитку їхнього креативного мислення.

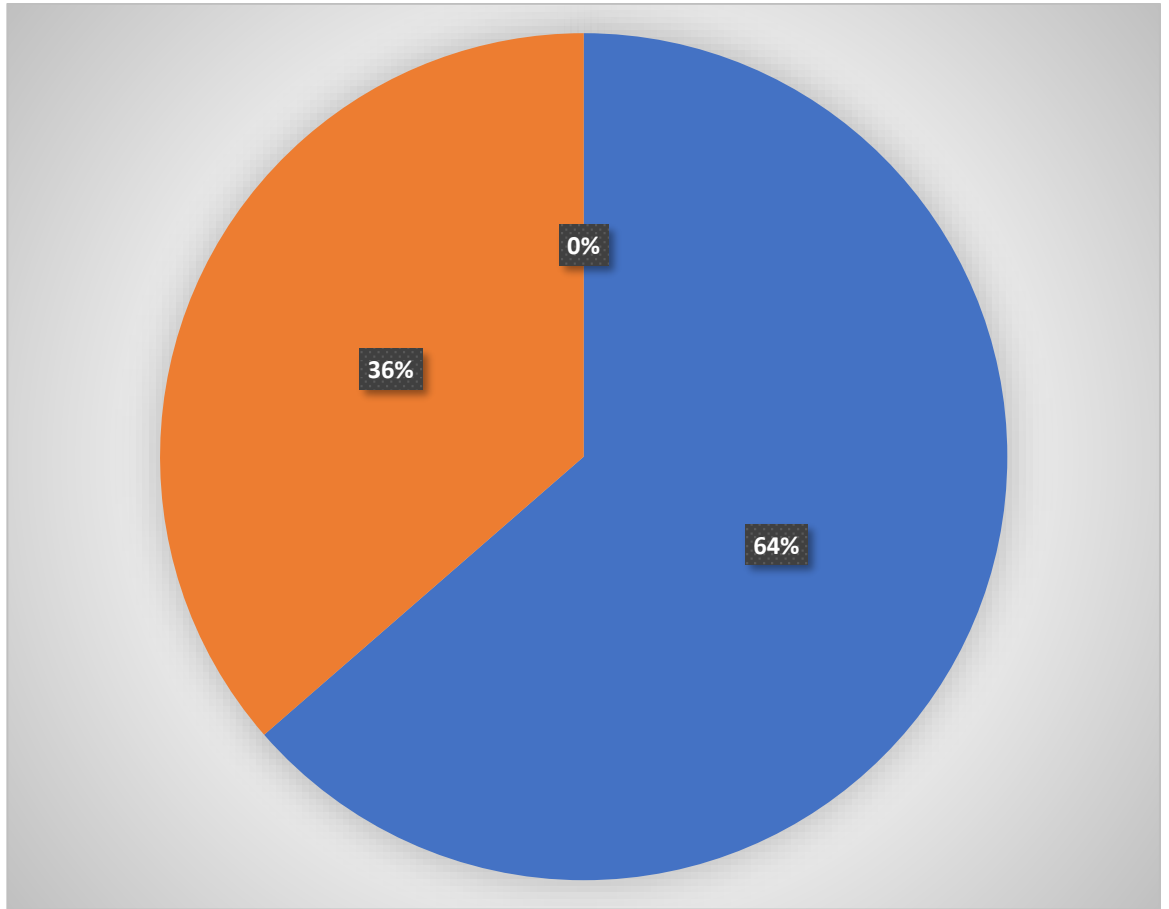

Рис. 1.2. Вихідні рівні розвитку креативного мислення молодших школярів в КГ

Результати констатувального експерименту засвідчують необхідність визначення педагогічних умов, за яких розвиток креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи має бути ефективним.

РОЗДІЛ 2.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

2.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи

Для обґрунтування педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи вважаємо за необхідне, насамперед, проаналізувати поняття «умова» як філософську, психологічну та педагогічну категорію, звертаючись до академічних видань. Так, за Великим тлумачним словником сучасної української мови поняття «умова» є багатозначним, серед яких ми виділяємо, зокрема, такі:

1) необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь;

2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь;

3) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, дійсності, що забезпечують нормальну роботу чого-небудь [7, с. 1506].

Науково вартісним вважаємо трактування Л. Кондрашової, за яким умова – це філософська категорія, що виражає відношення предмета до оточуючих його явищ, без яких він існувати не може, сам предмет є чимось зумовленим, а умова як відносно зовнішнє предмету різноманіття об'єктивного світу. На відміну від причин, що безпосередньо породжують те або інше або процес, умова складає те середовище, обстановку, в якій останні виникають, існують і розвиваються.

За твердженням О. Хващевської, педагогічні умови – це «сукупність чинників, що забезпечують регулювання, взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення поставленої мети, вдосконалюють міжособистісні стосунки учасників педагогічного процесу для вирішення

конкретних дидактичних завдань, сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності, їхньої самостійності» [53].

Крізь призму вище викладеного нами визначено такі педагогічні умови розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи:

- активізація вмотивованої творчої діяльності молодших школярів;
- створення арт-простору, творчо спрямованого освітнього середовища в початковій школі;
- використання інноваційних технологій розвитку креативного мислення молодших школярів у форматі співтворчості.

Першою педагогічною умовою визначено активізацію вмотивованої творчої діяльності молодших школярів. Розвиток пізнавальної мотивації забезпечує подолання учнями труднощів у навчальній роботі, стимулює їхню пізнавальну активність та ініціативність. При цьому ми виходимо з того, що у навчанні важлива позитивна спрямованість молодшого школяра на творчість (потреба у самовираженні, самореалізації, спрямованість та стійкий інтерес до рефлексивної творчої діяльності); мотивації на розвиток креативного мислення. Найважливіше значення має емоційно забарвлений інтерес до навчання, оскільки цей мотив пов'язаний із кінцевими цілями навчання. Сформованість мотиву набуття знань та прагнення учня до творчого прояву себе є невід'ємною складовою ефективності навчальної діяльності. Важливо також, щоб домінувала внутрішня мотивація, безпосередньо пов'язана зі змістом цієї діяльності, щоб учень знаходив у ній задоволення найбільш глибоких пізнавальних потреб, інтересів і схильностей, потреби в особистісному саморозвитку.

Ми погоджуємося з думкою О. Савченко: «Щоб сформувати зацікавлене ставлення учнів до пізнання, треба спиратися не лише на почуття обов'язку, волі, які в цьому віці є слабкими регуляторами поведінки, а й на природну допитливість, емоційність, інтелектуальні почуття дитини, її самооцінку, роль у колективі тощо» [44, с. 9].

Друга педагогічна умова – створення арт-простору, творчо спрямованого освітньо-розвивального середовища в початковій школі. Творчо спрямоване освітнє середовище – це педагогічна реальність, що містить спеціально організовані заходи, сприятливі для формування творчої індивідуальності молодшого школяра, а також можливості для його самовираження та самореалізації. При цьому стосунки між учасниками освітнього процесу набувають характеру взаємного спілкування, співтворчості. У цьому контексті надзвичайно важливою є організація індивідуальної ситуації успіху молодших школярів.

Творчо спрямоване освітнє середовище розпочинається там, де відбувається зустріч того, хто створює, з утворюваним, в процесі чого між окремими суб'єктами освіти починають вибудовуватися певні зв'язки і стосунки, активізується навчально-пізнавальна діяльність креативного спрямування.

Створення в класі креативного середовища передбачає: виховання в молодших школярів поваги до почуттів та емоцій іншої людини; надання можливості креативного розвитку. Результатом створення креативного середовища є розвиток особистісних якостей, необхідних для творчої діяльності здобувачів початкової освіти. Істотною умовою розвитку креативності молодших школярів в освітньому процесі є розвиток самостійності, оскільки творча діяльність людини передбачає самостійне створення нових, оригінальних продуктів.

Однак задля формування успішного освітньо-розвивального середовища, зауважує Ю. Чапюк, потрібно дотримуватися певних правил, а саме:

1. Уникайте несхвальних оцінок її творчих ідей.
2. Будьте терплячі до дивних ідей, поважайте допитливість, запитання й ідеї дитини. Намагайтесь відповідати на всі запитання, навіть якщо вони здаються абсурдними.

3. Давайте дитині можливість побути одному і дозволяйте, якщо вона того хоче, самій займатися своїми справами. Надлишок опіки може пригальмувати творчість.

4. Допомагайте дитині вчитися будувати її систему цінностей, щоб вона могла поважати себе і свої ідеї поряд з іншими ідеями та їх носіями. Таким чином, її саму будуть цінувати інші.

5. Допомагайте дитині у задоволенні основних людських потреб (почуття безпеки, любові, поваги до себе і оточуючих).

6. Виявляйте симпатію до її перших незграбних спроб виражати свої ідеї словами і робити їх таким чином зрозумілими оточуючим.

7. Знаходьте слова підтримки для нових творчих починань дитини, уникайте критикувати перші спроби – якими б невдалими вони не були. Ставтеся до них з теплом: дитина прагне творити не лише для себе, але й для тих, кого любить та поважає.

8. Підтримуйте необхідну для творчості атмосферу, допомагаючи дитині уникнути суспільного несхвалення [55].

Третя педагогічна умова – використання інноваційних технологій розвитку креативного мислення молодших школярів у форматі співтворчості.

Інноваційні технології – це радикально нові чи вдосконалені технології. Вони швидко увійшли в усі галузі нашого життя. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба їх використання під час вивчення багатьох дисциплін [18].

Щоб стимулювати творчу активність молодших школярів учитель має використовувати різні види інноваційних творчо-розвивальних технологій:

- технологію проблемного навчання;
- технологію навчального дослідження;
- проєктну технологію;
- технологію інтерактивного навчання;

– технологію ігрового навчання.

Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу молодшим школярам формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти й реалізувати індивідуальні творчі можливості. При цьому освітній процес організовується так, що здобувачі початкової освіти шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів; навчаються співробітництву [21, с.23–25].

Існує думка (В. Химинець, М. Кірик), що найбільше дітям цікаве навчання у грі, тобто побудова навчального процесу за допомогою залучення учнів у гру. Молодшим школярам також до вподоби потрапляти в так звані «ігрові оболонки», під час яких у форматі співтворчості вони починають відчувати себе членом колективу, справедливо оцінювати дії та вчинки своїх товаришів. Щоб заохотити дітей до навчання, потрібно використовувати на уроках цікаві розминки, але обов'язково пов'язані з основною темою уроку. Дітям завжди подобаються і віршики про дні тижня, і віршовані задачі, і лічилки. Дуже важливо, що в учнів такі завдання розвивають гнучкість мислення, ділову активність [54, с. 59].

Досить ефективним у цьому контексті є метод Е. де Боно «Шість капелюхів мислення», який можуть використовувати у своїй роботі вчителі початкових класів як засіб організації продуктивної навчальної діяльності дозволяє, де кожен капелюх визначає відповідний образ і тип мислення.

Цей метод побудований за принципом рольових ігор, коли, одягаючи капелюх відповідного кольору, молодший школяр отримує певну роль і повинен розглянути проблему з певної позиції. У такій ситуації

автоматичне мислення молодшого школяра стає зосередженим (свідомим) [16].

Метод «Шість капелюхів мислення» націлений на організацію роботи з інформацією, розвиток креативного мислення, звернення до інтуїтивної сфери, генерацію креативних ідей, розвиток логічних умінь і навичок молодших школярів.

Використання цього методу допоможе учням у подоланні зайвих емоцій, безпорадності у вирішенні навчальних завдань, плутанині серед вибору позиції й аргументації власного погляду бачення ситуації.

Таким чином, успішність розвитку креативного мислення молодших школярів, на нашу думку, забезпечується дотриманням таких педагогічних умов: активізація вмотивованої творчої діяльності молодших школярів; створення арт-простору, творчо спрямованого освітнього середовища в початковій школі; використання інноваційних технологій розвитку креативного мислення молодших школярів у форматі співтворчості.

Відповідно до дослідницького задуму метою подальшої роботи на формульованому етапі педагогічного експерименту є впровадження виокремлених педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

2.2. Ефективність упровадження педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи

У процесі формульованого експерименту, що здійснювався на базі початкової школи ЗЗСО «Підцир'ївський ліцей» Камінь-Каширської міської ради Волинської області, яким було охоплено 23 молодших школярів (ЕГ – 12 учнів; КГ – 11 учнів), відбувалося впровадження обґрунтованих у

попередньому підрозділі педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

Для активізації вмотивованої творчої діяльності молодших школярів, базуючись на опрацюванні досвіду роботи вчителів початкових класів, нами було використано технологічні прийоми підвищення стимулювального впливу змісту навчального матеріалу, до яких належать:

стимулювання зацікавленості, творчого інтересу полягає в тому, що в освітній процес вводяться цікаві приклади, досліди, парадоксальні факти, використовуються розповіді про казкові чи фантастичні передбачення. Наприклад, у курсі «Я досліджую світ» це «фізика у казках»;

емоційне переживання. Цей прийом полягає у створенні ефекту здивування, захоплення, недовіри. Виникненню емоційних переживань сприяють незвичайність наведеного факту, парадоксальність досліду, грандіозність і несподіваність цифрових даних. Обов'язкова умова – переконливість прикладів.

Розвивальні ігри. Відомим методом стимулювання інтересу до самостійного дослідження є метод пізнавальних ігор, пізнавальних суперечок, навчальних дискусій тощо. Головна особливість розвивальних ігор полягає в тому, що при їх застосуванні один з основних принципів навчання – від простого до складного – об'єднується з принципами організації творчої діяльності – самостійно за здібностями, своїм темпом діяльності. За таких умов молодші школярі можуть наближатися до оптимальної реалізації власних можливостей.

Метод відкриття. Він стимулює активну дослідницьку діяльність школярів, підвищує їх зацікавленість навчальним процесом, стимулює інтелектуальну діяльність, закріплює впевненість у своїх можливостях, виховує незалежність поглядів.

При впровадженні другої педагогічної умови – створення арт-простору, творчо спрямованого освітнього середовища в початковій школі – ми звернули увагу на дизайн класної кімнати, де молодші школярі

проводять більшу частину часу після уроків. Одну зі стін класу переобладнали для творчості молодших школярів, тобто вони могли малювати або робити аплікації прямо на цій поверхні. Було створено куточок творчості, де представлені: олівці, фарби, пластилін, кольоровий папір тощо. Відтак, кожен мав можливість підійти і створити власний креативний витвір мистецтва в будь-який час. Поряд із цим, була створена виставка творчих робіт молодших школярів, де кожен міг помилуватися їх досягненнями.

Також, у рамках створення арт-простору, нами був реалізований релаксаційний арт-куточок. Тут було представлено можливості для контакту з природними матеріалами: пісок, каміння, шишки тощо.

Ефективному розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи сприяло використання інноваційних технологій розвитку креативного мислення молодших школярів у форматі співтворчості, до яких, зокрема, належать такі методи креативного навчання: «мозковий штурм», емпатії, педагогічні методи учня, який виконує роль учителя тощо, які здебільшого спираються на нелогічні дії молодших школярів, що мають інтуїтивний характер.

Важливе місце серед креативних методів навчання займає метод евристики, що передбачає застосування прийомів, які дозволяють молодшим школярам розв'язувати завдання шляхом «наведення» на можливі правильні рішення та скорочення варіантів таких рішень.

Нами апробовані креативні методи, запозичені з досвіду роботи вчительки початкових класів Н. Попової [41], які виявилися ефективними:

- *метод «Якби...»* – молодшим школярам пропонувалося скласти опис та створити малюнок того, що відбудеться, якщо у світі щось зміниться. Виконання подібних завдань не тільки розвиває здатність уявляти, а й дозволяє краще зрозуміти будову реального світу, взаємозв'язок його складових, фундаментальні основи різних наук;

- *метод образної картинки* – відтворює такий стан молодшого школяра, коли сприйняття й розуміння об'єкта, що вивчається, наче зливаються; відбувається його цілісне, неподільне бачення. При цьому учень під час такої роботи не тільки думає різними масштабами, співвідносить свої знання з різних галузей знань, а й відчуває значення реальності, що зображена;

- *метод гіперболізації* – збільшення чи зменшення об'єкту пізнання, його окремих частин або якостей;

- *метод аглютинації* – учням пропонується поєднати не поєднані в реальності властивості, частини об'єкта та зобразити, наприклад, гарячий сніг, солодку сіль тощо;

- *евристична загадка* – розгадування загадок реалізується через персоніфікацію, опредметнення, протиставлення;

- *комбіновані запитання* – дитині пропонується сукупність запитань, за допомогою яких вона видає певну інформацію. Наприклад: Хто? Коли? Куди? Навіщо? З ким? Як довго? Скільки?;

- *фокальні об'єкти* – ознаки випадкових об'єктів переносяться на той, який має бути вдосконалений. Наприклад: удосконалюється «пензлик», випадковий об'єкт – «лисиця». Отримуємо «рудий пензлик» або «хитрий пензлик»;

- *ліквідація безвихідних ситуацій*. Наприклад, як примусити ледаря зробити ранкову зарядку, як привчити не смітити;

- *«Техніка сили розуму»* – вправи «Універсальність предмету» («придумати приклади, де можна було б використати певний предмет»), «Світ у взаємозв'язку» (ким чи чим предмет був раніше чи стане потім), «Ігри на пропажу» (що було б, якби зникли птахи, дерева тощо).

Формат співтворчості ілюстративно був підтверджений при застосуванні *методу дискусії або конструктивного діалогу*, що базується на рівноправності партнерів, які беруть у ньому участь. Уміння спілкуватися

один з одним, вести дискусію дає можливість кожному учню пережити почуття причетності до спільного колективного пошуку істини.

Найбільш цінним у застосуванні цього методу є те, що вчення йде від самих молодших школярів, а вчитель спрямовує колективний пошук, підхоплює потрібну думку й підводить дітей до висновків. Таким чином молодші школярі навчаються, не бояться помилитися, бо знають, що їм завжди придуть на допомогу однокласники та вчитель, і всі разом вони приймуть правильне рішення. Головне в такій взаємодії – уміння спілкуватися, вести дискусію, вислухати кожного.

Серед прийомів творчої діяльності у форматі співтворчості найбільш ефективними, на нашу думку, є прийоми стимулювання творчої активності молодших школярів. Зокрема, ефективними виявилися такі технологічні прийоми стимулювання творчої активності молодших школярів:

- стимулювання зацікавленості, творчого інтересу;
- використання цікавих аналогій;
- створення ситуацій емоційного переживання;
- використання розвивальних ігор;
- використання методу відкриття;
- створення ситуацій із можливістю вибору;
- використання запитань, що стимулюють процеси мислення вищого рівня.

Для розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи цільове спрямування уроків було орієнтоване на розвиток усіх його компонентів: мотиваційного (стимулювання підвищення емоційності, зміцнення сенсорної чутливості, розвитку, уяви, фантазії); когнітивного (інформаційно-пізнавального); діяльнісного (уміння, навички, самостійна творча діяльність).

Молодший шкільний вік – важливий етап розвитку креативного мислення дитини. Але в пошуках методів та прийомів розвитку творчого потенціалу слід урахувати особливість психіки, своєрідність пізнавальної

та емоційної сфер дітей цього віку. І тут особливу увагу потрібно звернути на:

- *організацію спостережень*. Потрібно акцентувати увагу дітей на суттєвому, новому, тому, що робить процес навчання оригінальним.

- *стимулювання творчої уяви*. Діти 6-9 років яскраво сприймають світ, для них характерна особлива емоційність уяви. Потрібно допомогти зрозуміти побачене, почуте, пережите, допомогти віднайти взаємозв'язки між явищами та предметами, і тим самим закласти основи творчого мислення.

- *розвиток потреби творчості*. Створити атмосферу престижності творчого процесу. Варто використати притаманну дітям цього віку імпульсивність та спрямувати її на творчість: запропонувати придумати риму, загадку, казку, самостійно віднайти що-небудь цікаве в природі тощо.

- *підтримку позитивних емоцій*. Відомо, що діти молодшого шкільного віку дуже цінують думку дорослих, радіють власним і чужим успіхам.

Тому завдання педагога – дозволити дитині отримати почуття задоволення від власних досягнень, від творчої праці.

- *виховання вольових рис характеру*. У творчому процесі, а зокрема у творчому мисленні, важливу роль відіграють такі вольові риси характеру, як самостійність, сміливість, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, здатність іти на ризик.

На думку відомого педагога А. С. Макаренка, «відмова від ризику означає відмову від творчості». Одним з ефективних засобів виховання вольових рис характеру є різноманітні ігри.

- *будь-який вид діяльності, який повинен містити елементи творчості*. Для того, щоб здатність до креативного мислення не залишалася лише в пасивному стані, щоб отримати певні результати, потрібен постійний стимул, двигун, котрий буде активізувати творчість. Таким двигуном стають гуртки, конкурси, олімпіади, змагання, де молодші школярі виявляють свій творчий потенціал.

Отже, у межах формувального етапу педагогічного експерименту

було здійснено низку заходів, що сприяли розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи

У період з вересня 2023 по жовтень 2024 року нами здійснювалось впровадження педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі базового закладу освіти – ЗЗСО «Підцир'ївський ліцей» Камінь-Каширської міської ради Волинської області. Було проведено низку заходів, спрямованих на підвищення рівня креативного мислення молодших школярів (див. п.2.2).

Після впровадження зазначених заходів було здійснено контрольне тестування для перевірки ефективності розроблених і апробованих педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи. Для контрольного тестування рівня розвитку креативного мислення молодших школярів було використано завдання, аналогічні до вхідного тестування:

Мотиваційний компонент: тест-питальник мотивації досягнення А. Мехрабіяна, створений для виміру мотивації досягнення (ТМД), а також для діагностики двох узагальнених стійких мотивів особистості: мотиву прагнення до успіху і мотиву уникнення невдачі, де оцінюють, який із цих двох мотивів у випробуваного домінує.

Когнітивний компонент: тест «Креативне мислення», який дозволяє оцінити творчу уяву, визначити дієвість знань, основних понять із різних видів пізнавальної діяльності.

Діяльнісний компонент: тест Е. Торренса, що складається з двох субтестів «Домальовування» і «Закінчи малюнок» для виявлення самостійності у процесі виконання творчих завдань, оригінального

виконання різноманітних завдань творчого характеру, нестандартно, образно мислити.

Результати контрольного тестування розвитку мотивації досягнення за мотиваційним компонентом / емоційно-спонукальним критерієм подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати контрольного тестування розвитку мотивації досягнення за мотиваційним компонентом / емоційно-спонукальним критерієм

Показник розвитку мотиваційного компонента креативного мислення молодших школярів	Групи	Рівні					
		Низький		Достатній		Високий	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
<i>Мотивація</i>	ЕГ (12)	0	0	6	50	6	50
<i>досягнення</i>	КГ (11)	3	27	5	46	3	27

За результатами контрольного тестування виявлено динамічні зміни у показниках розвитку мотиваційного компонента креативного мислення молодших школярів ЕГ, а саме: відсутність низького рівня, однаковий розподіл щодо достатнього і високого рівнів – відповідно по 50 %.

У КГ – менш відчутні зміни: низький рівень зафіксовано у 3 молодших школярів, що становить 27 %, достатній рівень продемонстрували 5 учнів (46 %) і високий рівень – 3 молодші школярі (27%), тобто однаковий розподіл щодо розвитку креативного мислення молодших школярів за низьким і високим рівнями.

Результати контрольного тестування розвитку креативного мислення молодших школярів за когнітивним компонентом / інформаційно-пізнавальним критерієм (тест «Креативне мислення») подано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Результати контрольного тестування розвитку когнітивного компонента креативного мислення молодших школярів за тестом «Креативне мислення»

Компонент розвитку креативного мислення молодших школярів	Групи	Рівні					
		Низький		Достатній		Високий	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
<i>Когнітивний</i>	ЕГ (12)	1	8	6	50	5	42
	КГ (11)	4	36	5	46	2	18

За результатами контрольного тестування виявлено динамічні зміни у показниках розвитку когнітивного компонента креативного мислення молодших школярів ЕГ, а саме: низький рівень показав 1 молодший школяр (8%), достатній рівень засвідчили 6 учнів (50 %) і високий рівень 5 молодших школярів, що становить 42%.

Результати контрольного тестування розвитку креативного мислення молодших школярів за діяльнісним компонентом (тест Е. Торренса) подаємо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати контрольного тестування розвитку діяльнісного компонента креативного мислення молодших школярів (тест Е. Торренса)

Компонент розвитку креативного мислення молодших школярів	Групи	Рівні					
		Низький		Достатній		Високий	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
<i>Діяльнісний</i>	ЕГ (12)	0	0	7	58	5	42
	КГ (11)	2	18	6	55	3	27

Після завершення контрольного тестування щодо рівня розвитку креативного мислення молодших школярів ми отримали підсумкові

результати в експериментальній (ЕГ) і контрольній (КГ) групах, представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

**Рівні розвитку креативного мислення молодших школярів
(за результатами контрольного тестування)**

Групи	Рівні розвитку креативного мислення молодших школярів					
	Низький		Достатній		Високий	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
ЕГ (12)	0	0	6	50	6	50
КГ (11)	3	27	5	46	3	27

За результатами, відображеними в таблиці 2.4, можна зробити висновок про якісні динамічні зрушення у рівнях розвитку креативного мислення молодших школярів в експериментальній групі, оскільки високий і достатній рівень зафіксовано у 6 молодших школярів, що становить 50 %.

Свідченням ефективності впровадження розроблених педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи є відсутність низького рівня за результатами контрольного тестування.

Унаочненням отриманих результатів в ЕГ і КГ слугують діаграми (див.рис. 2.1., 2.2.)

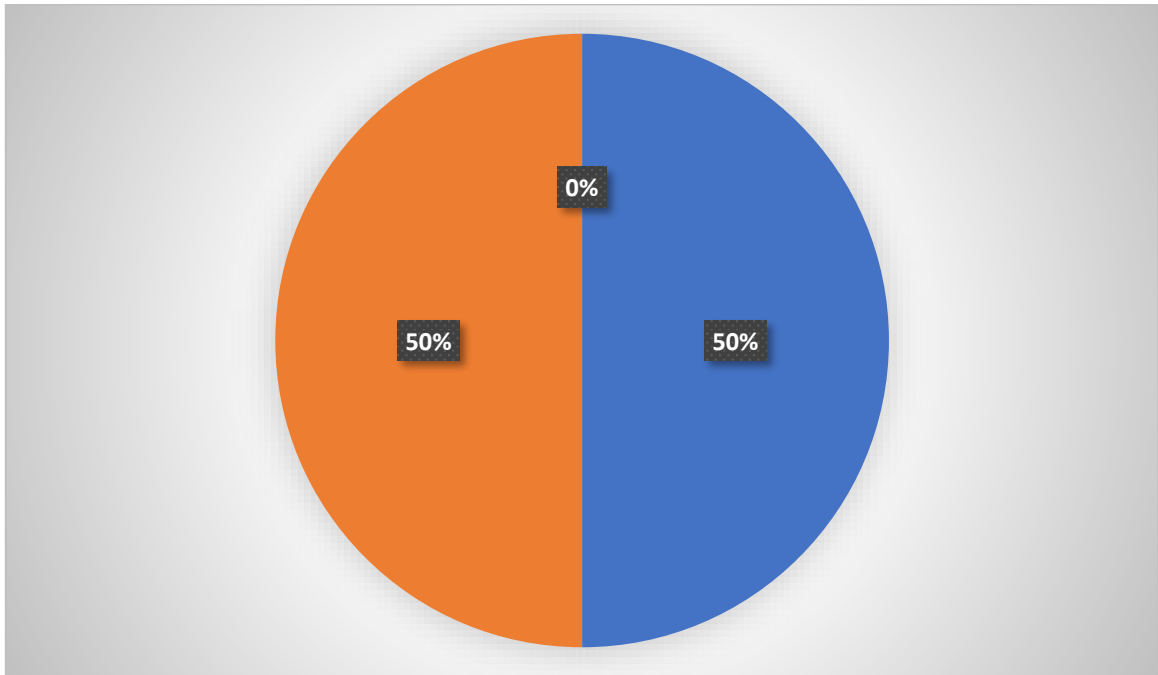

Рис. 2.1. Рівні розвитку креативного мислення молодших школярів в ЕГ (за результатами контрольного тестування)

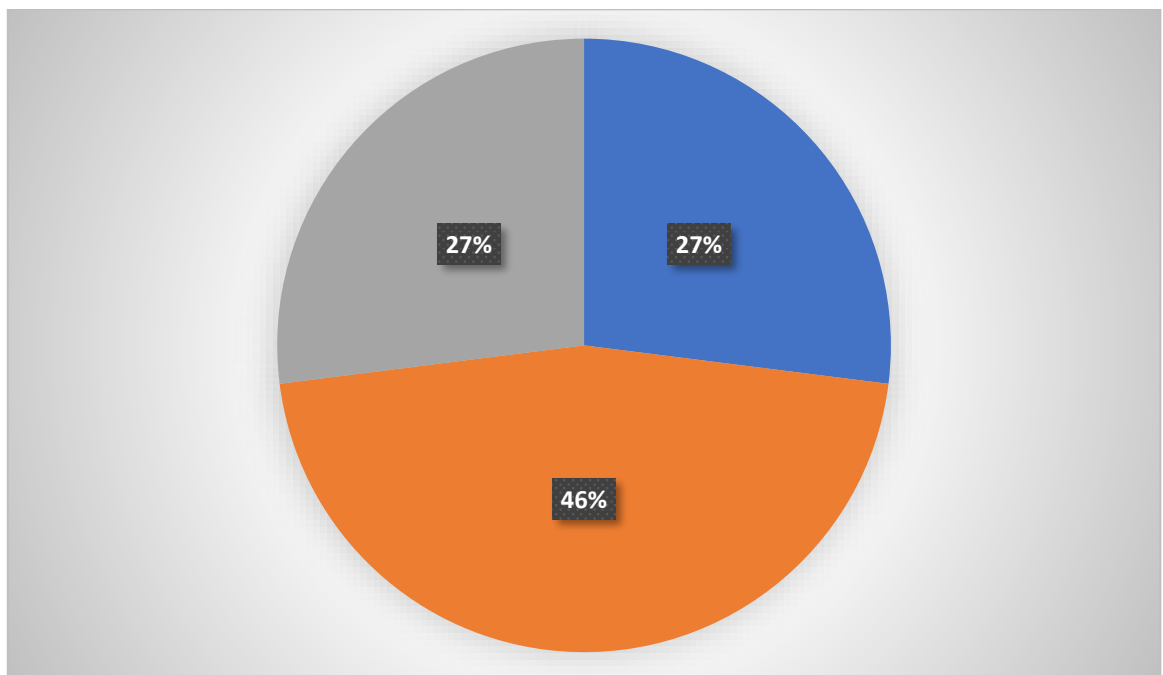

Рис. 2.2. Рівні розвитку креативного мислення молодших школярів в КГ (за результатами контрольного тестування)

Після проведення контрольного тестування було здійснено порівняння вхідних та вихідних даних педагогічного експерименту, що проілюстровані у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

**Порівняння результатів діагностичного та контрольного
тестування рівня розвитку креативного мислення молодших
школярів**

Рівні креативного мислення	Констатувальний експеримент (діагностувальне тестування)		Формувальний експеримент (контрольне тестування)	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	0	0	50	27
Достатній	39,9	36,4	50	46
Низький	57,3	63,6	0	27

Аналіз порівняння результатів, поданих у таблиці 2.4, дозволив стверджувати, що відсоток молодших школярів із низьким рівнем розвитку креативного мислення зменшився в ЕГ на 57,3%. Позитивна тенденція простежується і з відсотковим показником молодших школярів із високим рівнем розвитку креативного мислення – він зріс на 50%. Щодо молодших школярів, які досягли достатнього рівня розвитку креативного мислення, то їх відсотковий показник збільшився на 10,1%. У КГ динаміка розвитку креативного мислення є менш виразною у кількісних і якісних показниках і має такий вигляд: низький рівень зменшився на 36,6%, достатній рівень зріс на 9,6%, високий рівень – зріс на 27%.

Таким чином, комплекс заходів із розвитку креативного мислення молодших школярів, здійснюваних у рамках реалізації визначених педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи (активізація вмотивованої творчої діяльності молодших школярів; створення арт-простору, творчо спрямованого освітнього середовища в початковій школі; використання інноваційних технологій розвитку креативного

мислення молодших школярів у форматі співтворчості), дозволив підвищити рівень розвитку креативного мислення молодших школярів та продемонстрував ефективність апробованих педагогічних умов. Отже, мета дослідження досягнута, завдання – реалізовані.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи дозволило дійти таких висновків.

1. Відповідно до *першого завдання* досліджено стан опрацювання проблеми розвитку креативного мислення молодших школярів у педагогічній теорії; з'ясовано сутність ключових понять. На основі узагальнення наукових джерел з'ясовано, що креативне мислення молодших школярів – це сприятливий інтегруючий чинник їх соціалізації, оскільки соціальна діяльність є вирішально визначальною для учнів цієї вікової групи, й у своїй основі має творчий характер. У такому контексті креативне мислення є когнітивним аспектом творчої діяльності, що, своєю чергою, є постійним супутником та передумовою гармонійного розвитку людини впродовж усього її життя, зумовленого ефективним умінням особистості аналізувати проблеми, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити пропозиції прогностичного характеру, виявляти та формулювати суперечності, досягати результату із меншими енерговитратами та більшою радістю.

Узагальнено, що креативне мислення – складний феномен, який досліджується комплексно у філософському, психологічному, мистецтвознавчому та педагогічному аспектах як поєднання певних психічних та особистісних якостей людини. Поняття «креативне мислення» потрактовано у дослідженні як складний процес інтелектуально-творчої діяльності, формування творчих здібностей особистості, що базується на позитивній мотивації, наявності знань у певній сфері, здатності їх творчого застосування на практиці.

2. За другим завданням розкрито особливості розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи. Встановлено, що ключовими ознаками креативного мислення у молодшому шкільному віці є вміння:

- генерувати нові ідеї, знаходити альтернативні підходи та шляхи вирішення навчальних завдань;
- удосконалювати та втілювати власні ідеї;
- долати психологічну інерцію мислення.

Наголошено, що розвивати творче мислення особливо актуально в молодшому шкільному віці, позаяк саме в початковій школі закладаються прийоми розумової діяльності, формуються мисленнєві дії. Початкова школа як перший освітній рівень закладає підвалини нового розуміння світу, себе в цьому світі, опосередкованого типу пізнання. Важливим завданням початкової школи є вчасне виявлення здібностей кожної дитини, її потенцій, у тому числі й креативності, що на поведінковому рівні має такі показники: значно краще, ніж у однолітків, розвинене мовлення і мислення; інтерес до музики, образотворчого мистецтва, читання, рахування у ранньому віці; цікавість та прага до знань; бажання досліджувати навколишній світ.

3. За *третьім завданням* виявлено стан розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці. Відзначимо, що однією із важливих проблем педагогічного дослідження загалом є діагностика реального стану навчальних досягнень, а також результативності педагогічного процесу, який забезпечує його ефективні зміни. Вирішенню цієї проблеми у контексті дослідження передувало визначення структурно-компонентної та критеріально-рівневої характеристики сформованості креативного мислення молодших школярів, розвиток якого відбувається у процесі спеціально організованої педагогічної діяльності.

Виокремлено такі структурні компоненти розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи: *мотиваційний, когнітивний, діяльнісний*.

Мотиваційний компонент акумулює мотиваційне ставлення до процесу навчання та розвитку креативного мислення; відображає

систему потреб, мотивів і цілей організації творчої діяльності молодших школярів.

Когнітивний компонент – віддзеркалює наявність знань (оригінальних висловлювань) із предмета як підґрунтя творчої навчально-пізнавальної діяльності, продуктивного спілкування молодших школярів.

Діяльнісний компонент визначається сукупністю креативних умінь та навичок (оригінальність, гнучкість, творча уява) застосування знань молодшими школярами у процесі творчої навчально-пізнавальної діяльності.

Критеріальний підхід до діагностування розвитку креативного мислення молодших школярів уможливує виокремлення рівнів сформованості цієї якості та їх характерних ознак.

Означено такі критерії розвитку креативного мислення молодших школярів, що співвідносяться з визначеними компонентами: *емоційно-спонукальний* із показниками: мотивація прагнення до успіху та мотивація уникнення невдачі; мотивація школяра до успішної навчальної діяльності; інтерес до оригінального, нестандартного; емоційно забарвлений інтерес до процесу навчання; *інформаційно-пізнавальний* із показниками: *дієвість* знань, основних понять із різних видів пізнавальної діяльності, індивідуальних способів сприймання, запам'ятовування, творчого мислення у процесі навчання; *процесуально-поведінковий*, ознаками вияву якого є: гнучкість мислення, творча уява, здатність оригінально виконувати різноманітні завдання творчого характеру та виявляти самостійність у процесі виконання творчих завдань.

При визначенні рівнів розвитку креативного мислення молодших школярів ми виходили з того, що рівень – це міра величини, розвитку, значущості чогось. Це дало нам можливість визначити три рівні розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці початкової школи: високий, достатній, низький.

У контексті дослідження нами виокремлено тести, спрямовані на виявлення розвитку креативного мислення молодших школярів за кожним компонентом, зокрема такі:

Мотиваційний компонент: тест-питальник мотивації досягнення А. Мехрабіяна, створений для виміру мотивації досягнення (ТМД), а також для діагностики двох узагальнених стійких мотивів особистості: мотиву прагнення до успіху і мотиву уникнення невдачі, де оцінюють, який із цих двох мотивів у випробуваного домінує.

Когнітивний компонент: тест «Креативне мислення», який дозволяє оцінити творчу уяву, визначити дієвість знань, основних понять із різних видів пізнавальної діяльності.

Діяльнісний компонент: тест Е. Торренса, що складається з двох субтестів «Домальовування» і «Закінчи малюнок» для виявлення самостійності у процесі виконання творчих завдань, оригінального виконання різноманітних завдань творчого характеру, нестандартно, образно мислити.

Виявлення стану розвитку креативного мислення молодших школярів у сучасній освітній практиці здійснювалося на констатувальному етапі педагогічного експерименту на базі початкової школи ЗЗСО «Підцир'ївський ліцей» Камінь-Каширської міської ради Волинської області, яким було охоплено 23 молодших школярів (ЕГ – 12 учнів; КГ – 11 учнів).

Програма констатувального етапу експерименту передбачала застосування трьох наборів діагностувальних методик відповідно до визначених компонентів / критеріїв та показників їх вияву.

За результатами констатувального експерименту з'ясовано сучасний стан розвитку креативного мислення молодших школярів, що посвідчив відсутність високого рівня розвитку креативного мислення молодших школярів в обох групах. Достатній рівень зафіксовано у 41,7 % молодших школярів ЕГ та 36,4 % у КГ. Низький рівень виявлено у 58,3 % молодших

школярів ЕГ та 63,6 % КГ. Встановлено: освітній процес початкової школи безпосередньо впливає на розвиток креативного мислення молодших школярів; молодший шкільний вік є сприятливим для формування первинних креативних умінь; формування креативних здібностей має відбуватися у процесі вивчення усіх без винятку шкільних дисциплін; опора на вікові особливості молодших школярів є першочерговою підставою ефективного розвитку їхнього креативного мислення.

Результати констатувального експерименту засвідчили необхідність визначення педагогічних умов, за яких розвиток креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи має бути ефективним.

4. Згідно з *четвертим завданням* теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

Визначено такі педагогічні умови розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи:

- активізація вмотивованої творчої діяльності молодших школярів;
- створення арт-простору, творчо спрямованого освітнього середовища в початковій школі;
- використання інноваційних технологій розвитку креативного мислення молодших школярів у форматі співтворчості.

У період з вересня 2023 по жовтень 2024 року здійснювалось впровадження педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі базового закладу освіти – ЗЗСО «Підцир'ївський ліцей» Камінь-Каширської міської ради Волинської області. Було проведено низку заходів, спрямованих на підвищення рівня креативного мислення молодших школярів.

Для розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи цільове спрямування уроків було орієнтоване на

розвиток усіх його компонентів: мотиваційного (стимулювання підвищення емоційності, зміцнення сенсорної чутливості, розвитку, уяви, фантазії); когнітивного (інформаційно-пізнавального); діяльнісного (уміння, навички, самостійна творча діяльність).

Комплекс заходів із розвитку креативного мислення молодших школярів, здійснюваних у рамках реалізації визначених педагогічних умов розвитку креативного мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи (активізація вмотивованої творчої діяльності молодших школярів; створення арт-простору, творчо спрямованого освітнього середовища в початковій школі; використання інноваційних технологій розвитку креативного мислення молодших школярів у форматі співтворчості), дозволив підвищити рівень розвитку креативного мислення молодших школярів та продемонстрував ефективність апробованих педагогічних умов. Отже, мета дослідження досягнута, завдання – реалізовані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук О. Розвиток в учнів творчого мислення. *Психолог*. 2017.С. 16-28.
2. Артихович В. Творчість та навчальний процес. *Психолог*. 2017. № 18-19.С. 4–10.
3. Андрієнко О. Розвиток творчої особистості дитини. *Початкова школа*. 2010. № 8. С. 7–12.
4. Барко І. В., Тютюнников А. М. Як визначити творчі здібності дитини. Київ, 1991. 79 с.
5. Барко В., Панок В. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі : метод. реком. Тернопіль, 2000. 85 с.
6. Велдбрехт Д. О., Токар Н. Г. Розвиток креативних здібностей учнів через систему креативних вправ. *Математика в школах України*. 2007. № 29.С. 2–6.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
8. Воробйова Т. В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Луцьк, 2014. 244 с.
9. Гончарова І. Розвиток креативних здібностей. *Відкритий урок*. 2010. № 1. С. 45–46.
10. Григор'єва В. В. Методичні засади формування творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2010. 185 с.
11. Григор'єва В. В. Діагностика рівня сформованості компонентів творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності. *Зб. наук. пр. Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ: БДПУ, 2008. № 4.

- С. 164–175.
12. Грушко О. В. Досвід компонент-аналізу структури творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця: Едельвейс и К, 2004. Вип. 9. С. 167–171.
 13. Державний стандарт початкової загальної освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891/
 14. Деркач М. Розвиток креативного мислення молодших школярів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-kreativnogo-mislenna-molodsih-skolariv-34293.html>
 15. Дмитренко Г. Розвиток творчого потенціалу. *Психолог*. 2006. № 14. С. 21-23.
 16. Едвард де Боно «Шість капелюхів мислення» – короткий зміст. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://samoosvita.in.ua/edvard-de-bono-shist-kapelyuhiv-myslennya-korotkuj-zmist/?nowprocket=1>
 17. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ. Юрінком Інтер. 2008. 1040 с.
 18. Інноваційні технології навчання української мови та літератури / Укладач О. І. Когут. Тернопіль : Астон, 2005. 204 с.
 19. Клименко В. В. Психологічна підтримка творчості учня. *Психолог*. 2002. № 46-47. С. 17-23.
 20. Ковальова В. Ф. Розвиток творчих здібностей дітей. *Обдарована дитина*. 2005. № 5. С. 18-21.
 21. Комар О. А. Інтерактивна технологія в підготовці майбутніх учителів початкової школи: теорія і практика: Умань: ППЖовтий, 2010. 326 с.
 22. Корольова Л. М. До проблеми розвитку креативності молодших

- школярів. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ, 2013. № 1. С. 143–148.
23. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. шк., 1989. 608 с.
 24. Кульчицька О. І. Обдарованість та психологічні технології її розвитку. *Педагогічні технології: наука – практиці: навч.-метод. щорічник* / О. І. Кульчицька, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ: ВІПОЛ, 2002. Вип. 1. С. 145–192.
 25. Люк О. В. Сутнісно-функціональний аналіз основних дефініцій феномену творчого мислення. *Вектор науки ТГУ*. 2015. № 1. С. 111–114.
 26. Люк О. В. Творче мислення молодшого школяра: сутність, структура, особливості прояву. *Молодий вчений*. 2015. № 5. С. 123–126.
 27. Міненко Л. П. Джерела творчості. Обдарована дитина. 2008. № 2. С. 58-59.
 28. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. 2004. № 6. С. 2-9.
 29. Нова українська школа – це школа для життя у ХХІ столітті інтерв'ю з міністром освіти і науки України. *Громадське телебачення*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-interview-2017-09-04-liliya-grinevich-vid-shkoli-de-nakachuyut-znannuyami-mi-perexodimo-doshkoli-kompetentnostej>
 30. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. *Проблеми освіти: наук-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України*.

- Київ, 2015. С. 152-158.
31. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів : монографія / за ред. проф. О. Є. Антонової. Житомир, 2017. 158 с.
 32. Панамарьова-Семенова Р. О. Психологічні принципи розвитку креативності обдарованої особистості. *Обдарована дитина*. 2009. № 1. С. 2-10.
 33. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. К. *Педагогічна думка*. 2001. С. 323.
 34. Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи: збірник наукових праць. *За заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун*. Житомир. ФОП «Н. М. Левковець», 2018. У 2-х ч. Ч. I. 256 с.
 35. Плєскач О. Теорія творчості. *Психолог*. 2008. №8. С. 24-25.
 36. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник: *Навч. посіб.* К. Каравела. 2012. 328 с.
 37. Психологічна підтримка творчості учня. *Упорядник О. Главник, В. Зоц*. К., 2003. 234 с.
 38. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. Харків. Прапор. 2009. 672 с.
 39. Розвиток креативного мислення молодших школярів.
URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-kreativnogo-mislenna-molodsih-skolariv-34293.html>
 40. Розвиток креативності молодших школярів. URL:
https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0b65635b2bd78a5c43b88421306c27_0.html
 41. Розвиток творчої активності молодших школярів шляхом упровадження сучасних педагогічних технологій в освітній процес. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/0008sl-d5e9.doc.html>
 42. Романовський Д. Регуляція творчої діяльності учня: створення

- адекватних умов для розвитку творчої особистості. *Психолог.* 2006. № 11. С. 11-12.
43. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посібник. 3-тє вид. К: Либідь, 2004. 288 с.
 44. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. К. Грамота, 2012. 504 с.
 45. Свіріліна К. О. Креативні здібності вчителя та учнів початкових класів. Актуальні питання сучасної педагогіки: *матеріали IV Міжнар. наук. конф. (м. Умань, листопад 2013 р.)*. Умань: 2013. С. 97–100.
 46. Слободенюк Л. І. Тренінг креативності. *Обдарована дитина*. 2010. № 2. С. 4-58.
 47. Сучасний психологічний словник / за ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зінченко. Київ: Прайм-Єврознак, 2008. 490 с.
 48. Станіславчук І. М. Розвиток креативного мислення учнів початкових класів через використання творчих завдань: навч.-метод. посіб. Вінниця, 2017. 41 с.
 49. Струтинська Г. В. Обдарованість і творчість: орієнтири взаємодії. *Психологічна газета*. 2007. № 14. С. 20-23.
 50. Ткаченко Л. І. Креативність і творчість: сучасний контент. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 9-10. С. 32-35.
 51. Федотова Т. В. Основні підходи до проблеми розвитку креативності особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. № 9. С. 60-64.
 52. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.
 53. Хващевська О. О. Організаційно-педагогічні умови соціалізації молодших школярів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. № 2 (77). С. 266–272.

54. Химинець В. В., Кірик М. Ю. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівць, 2010. 312 с.
55. Чапюк Ю. С. Дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання іноземних мов: дис.канд. пед. наук. Тернопіль. 2018. 262с.
56. Шопіна М. О. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів. *Психолог. Шкільний світ*. 2008. № 10. С. 11-13.
57. Шипко В. Г. Творчість – сенс життя. *Обдарована дитина*. 2001. № 7. С. 2-4.
58. Шопіна М. О. Умови формування творчого потенціалу молодшого школяра. *Вісник Київського міжнародного університету. Сер. Психологічні науки*. К. 2007. Вип. 10. С. 147-153.
59. Як підвищити креативність? *Шкільний світ*. 2007. № 23-24. С. 19-28.

Додаток А

Ключ до оброблення результатів Фігурного тесту Е. Торренса

Після виконання всіх занять проводиться обробка результатів. Обробка тесту всього припускає оцінку п'яти показників:

«швидкість», «оригінальність», «розробленість», «опір замикання» і «абстрактність назв».

«Швидкість» - характеризує творчу продуктивність людини. Оцінюється тільки в 2 х 3 субтестів відповідно до наступних правил:

1. При підрахунку показника враховуються тільки адекватні відповіді.

Якщо малюнок через свою неадекватність не одержує бал по «швидкості», то він виключається з усіх подальших підрахунків. Неадекватними визнаються наступні малюнки: малюнки, при створення яких запропонований стимул (незакінчений малюнок або пара ліній) не було використано як складова частина зображення; малюнки, що представляють собою безглузді абстракції, що мають безглузду назву; осмислені, але повторювані кілька разів малюнки вважаються за одну відповідь.

2. Якщо дві (або більше) незакінчених фігур в субтесті 2 використані при створенні однієї картинки, то нараховується кількість балів відповідне числу використовуваних фігур, так як це незвичайний відповідь.

3. Якщо дві (або більше) пари паралельних ліній в субтесті 3 використані при створенні однієї картинки, то нараховується тільки один бал, так як виражена одна ідея.

«Оригінальність» - найбільш значимий показник креативності. Ступінь оригінальності свідчить про самобутність, нешаблонне, особливості творчого мислення випробуваного і його вираженої несхожості. Показник

«оригінальності» підраховується по всім трьом субтестам відповідно до

правил:

1. Оцінка за «оригінальність» ґрунтується на статистичній рідкості відповіді. Звичайні, часто зустрічаються відповіді оцінюються в 0 балів, всі інші в 1 бал.

2. Оцінюється малюнок, а не назву!

3. Загальна оцінка за оригінальність виходить в результаті складання оцінок по всіх малюнках.

Список відповідей на 0 балів за «оригінальність»: Примітка: якщо в списку неоригінальних відповідей приводиться відповідь «обличчя людини» і відповідна фігура перетворена в обличчя, то даний малюнок одержує 0 балів, але якщо ця ж незакінчена фігура перетворена в вуса або губи, які потім стають частиною особи, то відповідь оцінюється в 1 бал.

Субтест 1 - оцінюється тільки той предмет, який був намальований на основі кольорової приклеєної фігури, а не сюжет в цілому – риба, хмара, хмара, квітка, яйце, звірі (цілком, тулуб, морда), озеро, обличчя або фігура людини.

Субтест 2. - зверніть увагу, всі незакінчені фігури мають свою нумерацію, зліва-направо і зверху-вниз тощо:

1. – цифра (цифри), буква (букви), окуляри, обличчя людини, птах (будь-яка), яблуко

2. – буква (букви), дерево або його деталі, обличчя або фігура людини, мітелка, рогатка, квітка, цифра (цифри)

3. – цифра (цифри), буква (букви), звукові хвилі (радіохвилі), колесо (колеса), місяць (місяць), особа людини, вітрильний корабель, човен, фрукт, ягоди

4. – буква (букви), хвилі, змія, знак питання, обличчя або фігура людини, птах, равлик (черв'як, гусениця), хвіст тварини, хобот слона, цифра (цифри)

5. – цифра (цифри), буква (букви), губи, парасолька, корабель,

човен, обличчя людини, м'яч (куля), посуд

6. – ваза, блискавка, гроза, ступінь, сходи, буква (букви), цифра (цифри).

7. – цифра (цифри), буква (букви), машина, ключ, молот, окуляри, серп, совок (ківш)

8. – цифра (цифри), буква (букви), дівчинка, жінка, обличчя або фігуралюдини, плаття, ракета, квітка.

9. – цифра (цифри), буква (букви), хвилі, гори, пагорби, губи, вухатварин.

10. – цифра (цифри), буква (букви), ялинка, дерево, сучки, дзьоб птаха, лисиця, обличчя людини, мордочка тварини.

«Опір замикання» - відображає «здатність тривалий час залишатися відкритим новизні і різноманітності ідей, досить довго відкладати прийняття остаточного рішення для того, щоб зробити розумовий стрибок і створити оригінальну ідею». Підраховується тільки в субтесті 2. Оцінка від 0 до 2 балів.

0 балів: фігура замикається найшвидшим і простим способом: за допомогою прямої або кривої лінії, суцільний штрихування або зафарбовування, букви і цифри так само = 0 балів

1 бал: Рішення перевершує просте замикання фігури. Тестований швидко і просто замикає фігуру, але після доповнює її деталями зовні. Якщо деталі додаються тільки усередині замкненої фігури, то відповідь = 0 балів.

2 бали: стимульна фігура не замикається взагалі, залишаючись відкритою частиною малюнка або фігура замикається за допомогою складної конфігурації. Два бали так само привласнюється у випадку, якщо стимульна фігура залишається відкритою частиною закритої фігури. Букви і цифри = 0 балів.

«Розробленість» - відображає здатність детально розробляти придумані ідеї. Оцінюється у всіх трьох субтестах. Правила оцінки:

1. Один бал нараховується за кожну істотну деталь малюнка доповнюєвихідну стимульну фігуру, при цьому деталі, що відносяться до одного і тогож класу, оцінюються тільки один раз, наприклад, у квітки багато пелюстків - всі пелюстки вважаємо як одну деталь.

Наприклад: квітка має

серцевину (1 бал), 5 пелюстків (+1 бал), стебло (+1), два листочки (+1), пелюстки, серцевина і листя заштриховані (+1 бал) разом: 5 балів за малюнок.

2. Якщо малюнок містить кілька однакових предметів, то оцінюється розробленість одного з них + ще один бал за ідею намалювати інші такі ж предмети. *Наприклад: в саду може бути кілька однакових дерев, в небі - однакові хмари і т.п. Бонусні бали дається за кожну істотну деталь із квіток, дерев, птахів і один бал за ідею намалювати таких же птахів, хмаритощо.*

3. Якщо предмети повторюються, але кожен з них має відмінну деталь, то необхідно дати по одному балу за кожну відмінну деталь. *Наприклад: квітів багато, але у кожного свій колір - по одному новому балу за кожен колір.*

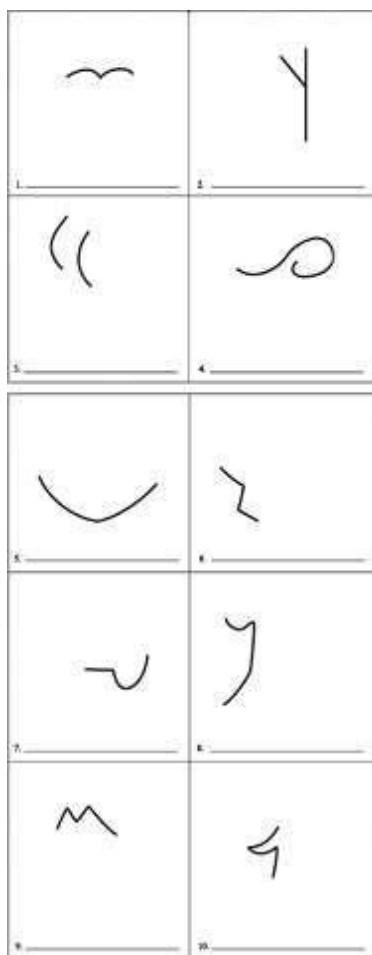
4. Примітивні зображення з мінімальною «розробленістю» оцінюються в 0 балів.

Отже, тепер ми все проаналізували, все підрахували, ви думаєте це все? Ні, прийшла пора математики. Згадати значення поняття «середньо-арифметичне значення». Для отримання остаточного результату треба: підсумувати всі бали отримані при оцінці всіх п'яти чинників («швидкість», «оригінальність», «абстрактність назви», «розробленість» і «замикання») і поділити цю суму на п'ять. А ось отриманий результат має дійсно значення:

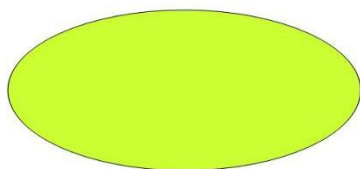
*<30 – дуже
погано 30-34 –
нижче норми
35-39 – трохи нижче
норми 40-60 – норма
61-65 – трохи вище
норми 66-70 – вище
норми
> 70 – чудово*

Додаток Б

Тест «Креативне мислення. Домальовування» (Е. Торренс)

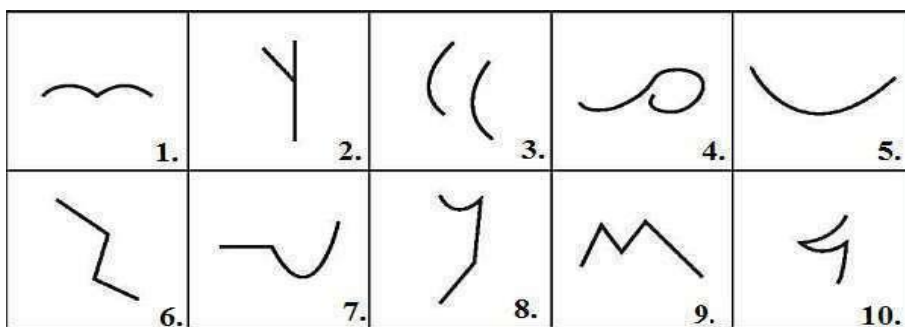

Інструкція проведення тесту «Креативне мислення» Торренса

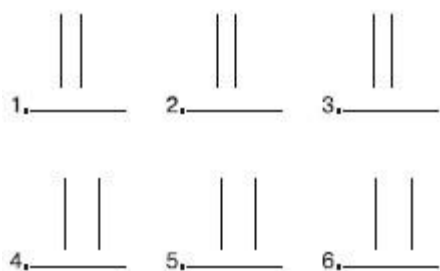
Ви отримали фігуру з кольорового паперу і клей. Придумайте будь-яку картину, частиною якої була б ця фігура. Це може бути будь-який предмет, явище або розповідь. За допомогою клею помістіть цю фігуру на чистому аркуші в будь-якому місці. А потім домалюйте її олівцями, щоб вийшла задумана вами картина.

Спробуйте придумати таку картину, яку ніхто б не зміг придумати. Доповнійте свій малюнок новими деталями та ідеями, щоб зробити з нього якомога більш цікаву і захоплюючу історію. Коли ви закінчите малюнок, придумайте до нього назву і напишіть внизу аркуша. Зробіть цю назву якомога більш незвичайною.

Інструкція. На цих аркушах намальовані незакінчені фігурки. Якщо додати до них лінії, вийдуть цікаві предмети

або сюжетні картинки. Спробуйте придумати такі картинки або історію, які ніхто більше придумати не зможе. Зробіть її повною та цікавою, додавайте до неї нові ідеї. Придумайте цікаву назву для кожної картинки і напишіть її внизу цієї картинки. (Якщо діти засмучені тим, що не встигають закінчити завдання вчасно, скажіть наступне: «Ви всі працюєте по-різному. Деякі встигають намалювати всі малюнки дуже швидко, а потім повертаються до них і додають деталі. Інші встигають намалювати лише кілька, але з кожного малюнку створюють дуже складні розповіді. Продовжуйте працювати так, як вам більше подобається, як вам зручніше ».) Після закінчення десяти хвилин вимкніть секундомір і зупиніть роботу.

І нарешті третій, завершальний етап, «Що повторюються лінії». Побудуйте якомога більше предметів або сюжетних картинок з кожної пари ліній. Ці лінії повинні становити основну частину вашої картини. Олівцем додайте лінії до кожної пари, щоб картина була закінчена. Можна малювати між лініями, над лініями, навколо ліній – де завгодно. Складіть якомога більше предметів або картинок. Спробуйте зробити їх якомога більш цікавими. Підпишіть кожну картинку, придумавши назву.

І нарешті третій, завершальний етап, «Що повторюються лінії». Побудуйте якомога більше предметів або сюжетних картинок з кожної пари ліній. Ці лінії повинні становити основну частину вашої картини. Олівцем додайте лінії до кожної пари, щоб картина була закінчена. Можна малювати між лініями,